

ló egyedek középkori festményeken is feltűnnek. Szélsőségesen kicsi vagy nagy kutyafajták azonban általában csak tudatos tenyésztői munkával hozhatók létre.

A különböző középkori lelőhelyekről származó leletanyagban változatos méretű egyedek jelennek meg, de jellemzően a városi kutyák a *falusiaknál*

jóval alacsonyabbak voltak. A városokban nemcsak az előkelők ölebeinél csökkentették az átlagos marmagasságot, hanem elképzelhető az is, hogy a gyakran zsúfolt lakóviszonyok miatt a túl nagy termetű, esetleg veszélyes kutyák kevésbé voltak népszerűek. A túlzott közelségből fakadó konfliktusokra utalnak a ház körül lábatlankodó

kutyák koponyáin gyakran megfigyelhető gyogyult törések, zúzódások.

A kutyák szerepe a mindennapokban

Számos őskori lelőhelyről kerültek elő vágásnyomokkal tarkított kutyacsontok, amelyek ékes bizonyítékai az *ebhús fogyasztásának*. Úgy tűnik, ez a szokás a vadászközösségekben volt elterjedtebb, talán a vadászszerencsétől függő, ingadozó húsellátás kiegyenlítésére. A kutatások eddigi eredményei alapján ez a jelenség a Kárpát-medencében valamikor a bronzkor folyamán szűnt meg. A későbbi korokban már csak elszigetelt jelenséggént találunk kutyahúsevésre utaló nyomokat. (Az is igaz viszont, hogy az Alpok keleti térségében a kutyahús még a közelmúltban is a vadpecsenyéhez hasonló ínycsengőnek számított.) Emellett az ebek bundájának nyúzására is vannak régészeti bizonyítékaink: erről az állkapcsok alsó élén, illetve a lábfej csontjain megfigyelhető finom vágásnyomok tanúskodnak.

Vadászkutyákkal, házörzökkel és pásztor-kutyákkal már a legkorábbi időktől számolhatunk, majd a római korban már bizonyítottan megjelentek a kedvtelésből tenyésztett ölebek is, amelyek

a legújabb örökléstan kutatási eredmények szerint egy *mutáció* révén jöttek létre. A felsőbb társadalmi osztályok vadászkutyái gyakran státusszimbólumnak is számítottak.

A török hódoltság korára megváltozott a kutyák szerepe. A *muszlimok* (akárcsak a vallásos zsidó közösségek) számára a kutya tisztátalan állat. Nem meglepő tehát, hogy a török fennhatóság alá eső területeken a kutyacsontok száma a korábbiak töredékére esett vissza, miközben a macskacsontok aránya megnövekedett. Ennek közvetlen oka lehetett az ebek nagymértékű megfogyatkozása, de az is, hogy a muszlimok sokkal elnézőbbek a Mohamed

Pergamen és kutyabőr

Az oklevelekhez használt *kikészített bőrt* a latin írásbeliség általában *membranának* (hártya) nevezte. Másik, széles körűen elterjedt neve a *pergamen* volt. A pergamoni uralkodók ugyanis a Kr. e. 2. században a papiruszkészítést monopolizáló egyiptomiak miatt kényszerűségből új íróanyagot kísérleteztek ki: az állatbőr megfelelő kikészítésével a régi papirusznövényből készült íróanyagnál jobb, tartósabb, rugalmasabb felszínt kaptak. Az új eljárással készült állatbőrt a görögök és a rómaiak tovább tökéletesítették, így eljutott Európa új népeihez is.

A Kr. u. 4–6. században lesz általános íróanyag, a 11. században azonban versenytársa támad, a rongyból készített papír, ami a 13–14. században átveszi a szerepét, és a pergamen már csak kivételesen használt íróanyag lesz. Csak a tartós érvényű, ünnepélyes formában kiállított kiváltságleveleket írják pergamenre.

A „kutyabőr” a *címer* (armális) vagy a *nemesi cím adományozását igazoló oklevél* népszerű magyarországi elnevezése. Onnan ered, hogy a középkorban az örökjogot tartalmazó kiváltságleveleket azután is állatbőrrre írták, miután a 14. század közepétől a hivatali írásbeli ügyintézés áttért az olcsóbb papír használatára. De a kiváltságlevél valójában kecske, birka és borjú bőrből készült, sosem vagy nagyon ritkán készítették kutyabőrből. Az elnevezést talán azért őrizte – tévesen – az emlékezet, mert a kutya bőrből készített anyag volt a legjobb minőségű: szép, vékony, ugyanakkor erős is. Ebből azonban elsősorban a dobok hártáját és a legjobb minőségű dudák tömlőjét készítették, amelyet a magyar pásztorok az egyszerű kecskebőr tömlőknél puhasága, ugyanakkor tartóssága miatt sokkal többre becsültek.

Az armálisok tömeges (és birtokadománnyal együtt nem járó) adományozása az újkorban kezdődött, így a kutyabőrrel rendelkező armalista a birtoktalan nemes szinonimájává vált. A címerszerzés a társadalmi emelkedés egyik fő formája lett. Miután III. Károly idejében a kormányzat bejelentette a nemesség felülvizsgálatának tervét, kinek-kinek bizonyítania kellett nemes mivoltát. Az adófizetés várható terhei alól való mentesség érdekében egyesek attól sem riadtak vissza, hogy okleveleket hamisítsanak. (A hamisítás gyakori módja volt, hogy a fölöslegessé vált oklevelekbe a kivakart név helyére beírták az új nevet.) Ennek elkerülése érdekében a kormányzat elrendelte, hogy a kihalt családok címerleveleit a megyei levéltárakban kell összegyűjteni.

RÁCZ GYÖRGY

Egy valódi „kutyabőr”...
Rudolf magyar király címeradományára Smugger Lajos, nővére és annak fia, Czillinger János részére. Prága, 1601. április 2.